

prorsus est, ac in priori editione, quod quidem sequentibus summam continetur:

Primo: Prolixiora equidem fugere, simul tamen brevitati nimium non indulgere, quoad ea praesertim, quae cum theologicis nexum et affinitatem sibi vendicant.

Secundo: Scholasticam methodum usurpare, tum quod ejus usum perutilem habeam in disciplinis tradendis, tum etiam ut hac ratione opportunitas adsit et locus pro privatis ac publicis concertationibus, quae tyronum mentem exacuunt, evolvunt, obfirmant. Ast simul cordi fuit methodum illam quadam cum sobrietate adhibere.

Tertio: Adnotationibus, scholiis et auctorum appellationibus, respergere librum, paulisperque ornare pro argumentorum natura et conditione.

Quarto: Simplex dicendi genus et facilem elocutionem adhibere. Enimvero, ut quid tyronibus imperviam elocutionem adhibere, aut quae pueri captum praetergrediatur?

Quinto: Veterum Scholasticorum, ac praesertim D. Thomae, dicendi genus sive scientificum sermonem (terminologia scientifica) pro data opportunitate aperire. Quippe hoc vel quam maxime necessarium arbitror pro his, qui vel christiana Philosophiae, vel solidioris Theologiae, ex fontibus altiore scientiam plenius haustibus haurire velint.

PROLEGOMENA

Philosophiae nomen.

«Cum antiqui, ait D. Thomas¹, studio sapientiae insistentes, *sophystae*, id est, sapientes vocarentur, Pythagoras interrogatus, quid de se profiteretur, noluit se sapientem nominare, sicut sui antecessores, quia hoc praesumptuosum videbatur esse, sed vocavit se *philosophum*, id est, amatorem sapientiae».

Itaque, si vis nominis attendatur, philosophia nihil est aliud quam *amor sapientiae*. Quod si sapientia circa veritatem cognoscendam versatur, aut certe versari debet, philosophia, juxta veterem illam ethymologiam, poterit jure optimo nuncupari amor seu studium veritatis². Qua sane in re, veteres illi qui nomen hocce philosophiae, vel imposuerunt, vel laudarunt et amplexati sunt, cordatiores atque prudentiores extitere recentioribus, qui philosophiam vocare consueverunt *scientiam universalem, scientiam transcendentalem, scientiam scientiarum*. Quae superbæ denominationes

¹ *Metaphy.*, lib. 1, lect. 1.^a

² Quidam opinantur hoc vocabulum *philosophia*, ex verbis *philos* et *sophos* compositum, suam originem ex hebraeo idiomate ducere, eo quod *sophos* in verbo hebraeo, quod *contemplare* significat, radicatur.

originem ducunt ex præpostera illa idea, quod ratio, nempe, humana, philosophia semel informata, absolutam adsequitur autonomiam, ita ut, neque Rationi Dei, nec ordini supernaturali subesse indigeat aut teneatur, sed de omnibus autonome pronuntiare, atque omnia superne dijudicare queat.

Origo Philosophiæ.

«Naturaliter, inquit D. Thomas, inest omnibus hominibus desiderium cognoscendi causas eorum quæ videntur; unde propter admirationem eorum quæ videbantur, quorum causæ latebant, homines primò philosophari cœperunt; invenientes autem causam, quiescebant». En primam originem, seu potius, causam occasionalem philosophiæ. Causam, inquam, *occasionalem*; namque, ut ipsemet D. Thomas docet, vera causa efficiens philosophiæ est ipsa hominis natura¹. Enimvero «quælibet res naturalem inclinationem habet ad suam propriam operationem. Propria autem operatio hominis, in quantum homo, est intelligere; per hoc enim ab omnibus aliis differt. Unde naturaliter desiderium hominis inclinatur ad intelligendum, et per consequens ad sciendum²».

Alteram hujus rei rationem ibidem assignat D. Thomas, quam summam attingemus. Homo, sicut et quælibet res creata, naturalem inclinationem sibi vindicat ad sui perfectionem, præsertim ex parte rationis, cujus perfectio et evolutio, homini non utiles modo ac ejus naturæ consentaneæ, sed necessariae prorsus existunt, ad hoc ut congrua ac recta

¹ Hanc sententiam amplectitur quoque Aristoteles, qui *Metaphysicorum* libros verbis hisce aggreditur: «Omnes homines natura scire desiderant».

² *Metaphy.*, lib. I, lect. I.^a

ratione transigere possit vitam, sive physicam, sive moralem, sive socialem et politicam. Cum ergo homo a natura accipiat rationem ideis nudam et rerum notionibus orbatam, spontaneo impetu naturæque veluti instinctu fertur ad acquirendam scientiam, cujus ope humanam vitam congrue ducere queat.

Notio philosophiæ.

Quoniam philosophiæ, sicut cujusvis scientiæ vel artis, propria notio ex objeto pendet ac dijudicatur, constituere prius expedit, quodnam objectum eidem adsignare oporteat, vel quod in idem redit, quo sensu hic philosophia accipiat. Veteres Græciæ philosophi philosophiam a vestigatione physiciæ naturæ auspicati sunt; unde non aliam philosophiam agnoverunt et coluerunt, nisi *physicam* seu *philosophiam naturæ*. Socrates et Plato moralem et politicam adjecerunt, simulque logicam et metaphysicam inchoarunt. Aristoteles logicam tanquam specialem philosophiæ partem evoluit, simulque metaphysicam auxit et complevit. His si adjicias mathesim, habebis adæquatum objectum atque integram materiam philosophiæ prouti accipiebatur tum a veteribus illis, tum postea a philosophis Scholasticis, apud quos proinde philosophia complectebatur *Logicam*, *Physicam*, *Metaphysicam*, *Ethicam* et *Mathesim*, quamquam hæc postrema e partibus philosophiæ stricte sumptæ a pluribus excludebatur, sicut ab eadem expungebantur Medicina et Historia Naturalis.

Sed vero, posterioribus sæculis, postquam præsertim philosophia, ope et occasione Cartesianismi, a traditione et legibus philosophiæ christianæ Scholasticorum paulatim discessit, multiplices Rationalismi formas induens, adeo magna confusio quoad notionem et naturam philosophiæ definien-

dam exorta est, ut vix duos inter recentiores sibi in re hac consentientes reperire liceat ¹. Occasionem quoque ejusmodi confusione præbuit evolutio scientiarum physicarum et naturalium, quæ, ætate nostra, in immensum ferme excreverunt.

Jam ergo, ut ab hujusmodi recentiorum confusione recedentes, rationabilem philosophiæ notionem tradere nobis liceat, hæc animadvertere oportet: 1.º Quidam, ejusdem

¹ Rattier, plus quam viginti philosophiæ definitiones a recentioribus allatas recenset, quæ toto cælo discriminantur ac invicem opponuntur. Post hæc, suam proponit, in qua certe nec perspicuitas, nec brevitatis, nec veritas maxime elucet: «L'exercice regulier de la reflexion, l'emploi methodique de la raison, appliquées à la solution du problème de notre nature, de notre origine et de notre destinée, ainsi qu'à la recherche des principes qui doivent regler nos rapports, soit avec les divers êtres qui nous entourent, soit avec nous mêmes». *Cours de Phil.*, Introd., página 25. In qua definitione, quamvis nimis fusa, frustra quæres, ut alios defectus mittam, Cosmologiam et Theodicæam, præcipuas atque nobiliores philosophiæ partes.

Philosophorum hisce temporibus circa philosophiæ divisiones inter se discrepantium quasdam tantum opiniones vel sententias, speciminis gratia, in medium adducemus.

Philosophia juxta Wolf dividitur in theoreticam et practicam. Prima amplectitur Ontologiam seu entis scientiam ejusque determinationum universalium, item Psychologiam, Cosmologiam et Theologiam. Secunda Ethicam, Politicam, Jus naturale et Jus gentium.

Divisio Bech. Philosophia dividitur in theoreticam et practicam. Theoretica comprehendit: 1.º Philosophiam formalem seu logicam. 2.º Metaphysicam, quæ subdividitur in Philosophiam idealem seu Ontologiam et criticem Facultatum cognitionis, et Philosophiam realem, quæ Psychologiam, Cosmologiam et Theologiam seu Religionis Philosophiam complectitur. Philosophia practica comprehendit: 1.º Philosophiam juris; 2.º Philosophiam

Philosophiæ ambitum et jura ultra modum ac indefinita ratione elargientes, Philosophiam habent tamquam complexum scientiarum omnium, quæ rationis lumine investigari queunt; quapropter revera, apud hosce scriptores, Philosophia converti ac identificari videtur cum encyclopædia scientiæ humanæ. Quam incongruam atque vitiosam Philosophiæ notionem, non modo recentiores quidam, sed plurimi e veteribus amplexati sunt, atque inter alios Romanus Orator dum Philosophiam definit: *Rerum divinarum et humanarum, causarumque quibus hæc res continentur, scientia* ¹.

Similiter, apud Hegel, philosophia definiri potest: *investigatio rerum ope cogitationis*. Si Krausismi adsecras audiamus, philosophia congrue definitur: *scientia principiorum rerum omnium*. Quæ quidem definitiones, præter alios defectus, ex ipsa sua generalitate inutiles et ambiguæ redduntur.

2.º Contra, alii inter recentiores, philosophiæ munera et objectum vel plus æquo in angustiam redigentes, vel a recta via detorquentes, nihil ferè aliud in ea agnoscunt nisi

moralem; 3.º artis Philosophiam, vel quod idem est, scientiam veri, boni et pulchri.

Divisio Schulze. Philosophia sequentes partes continet: 1.º Logicam et Psychologiam; 2.º Philosophiam practicam seu moralem; 3.º Methaphysicam vel Philosophiam theoreticam; 4.º Estheticam; 5.º Philosophiæ historiam.

Nihil certè facilius quam hujusmodi exempla multiplicare: vix enim inter philosophos, duos, ut diximus, reperies, qui eadem Philosophiæ partes adjudicent, et similiter dicas de ejusdem notione seu definitione.

¹ Observant critici Philosophiæ definitionem supradictam isdem ferè terminis reperiri in libris Clementis Alexandrini, *Strom.*, lib. 1, cap. v, qui tamen probabiliter Ciceronis opera nunquam legit.

scientiam mere subjectivam, vel aliis verbis, cognitionem reflexam humani spiritus, seu virium, legum et elementorum, quæ in *ego* humano, ut ajunt, continentur. Quapropter, apud eos, Philosophia, tota quanta est, revera ad *Psychologiam* reducitur¹. Atque hujuscemodi Philosophia, quæ *ego* humani Philosophia non immerito nuncupatur, originem duxit a methodo et Philosophia cartesiana, eandemque, sub hac vel illa forma, profitentur recentiores Rationalismi et Pantheismi adseclæ, qui philosophiæ notionem et objectum ad ejusdem normam cudere solent et assignare. Sic, ut horum quosdam in exemplum afferamus, apud Kant, Philosophia nihil est aliud quam *scientia necessaria legum et causarum activitatis primitivæ seu spontanæ rationis*; vel quod in idem redit, investigatio legum secundum quas cognitio rationis humanæ evolvitur. Apud Fichte, Philosophia est «scientia *ego puri*, quatenus per thesim et antithesim seipsum ponit et affirmat»; hoc est, quatenus seipsum cognoscit, ut *ego purum*, ut *ego non purum* seu empiricum, et ut *non ego*. Tan-

¹ Inter hispanos quoque nostros hæc ipsa idea seu mos prævaluit Philosophiam intra Psychologiæ limites concludendi, ut observari potest in omnibus ferè Philosophiæ manualibus nuper in lucem Hispaniæ editis. Ipsemet Gutiérrez in suo præcellenti opere *Cursus Philosophiæ completus* indubitanter asserit, Philosophiam stricto sensu definiri posse: *Scientia quæ phænomena sensibilia, intellectualia et moralia hominis quærit et explicat*. Hæc et aliæ hujusmodi definitiones, Ontologiam, Cosmologiam et Theodiceam a Philosophia exulare facientes, præposteram et exiguum Philosophiæ notionem præseferunt; Philosophiæ, inquam, quæ primum et principalem in humanæ naturæ et civilitatis historia obtinet locum; quæque immarcescibili et splendenti gloriæ aureola Platonis, Aristotelis, Thomæ Aquinatis et Leibnitz nobilissima tempora decoravit.

dem Cousin, rationalismi ecclæstici principiis insistens, quod quidem a rationalismo pantheistico germanorum parum aut nihil distat, philosophiam ita definit: *Reflexio prorsus emancipata, ac vinculis auctoritatis penitus soluta, ita ut ratio sibi ipsi unice innitatur in veritatis inquisitione*. Hæc porro Cousiniana definitio Philosophiæ saltem sibi vendicat meritum claræ confessionis; quandoquidem exprimit, quid sibi velit Rationalismi philosophia, et quò tandem spontaneo motu ducat Philosophia illa subjectiva scientiam eruere volens ex *ego humano*, quæ a Cartesio in orbem litterarium infandis fati invecta fuit¹.

3.° Philosophia, utrumque extremum nunc expositum simul declinans, significare potest scientiam, quæ nec objecta specialia omnium scientiarum, quotquot sunt, complectatur, nec pure subjectiva minusque finita et inferior evadat, solum *ego humanum* tanquam objectum respiciens. Nobis itaque Philosophia est cognitio rerum naturalium, quatenus tribus hisce objectis primariis et universalibus, Deo, mundo et homine, continentur atque exprimuntur. Unde proprium ejusdem munus illud est, scientifice investigare et dijudicare res universim acceptas, seu Deum, mundum et hominem, quoad intimam essentiam, quoad communes relationes et quoad præcipua attributa et effectus, ita ut non descendat nec ad res omnes aut singula rerum genera et

¹ Unde merito scribit Buchez: «Le resultat de cette philosophie (filosofia del *yo*) est, selon leur propre expression, de poser *le moi* avant tout et de lui donner la souveraineté; c'est, en d'autres termes, de démontrer le premier principe du protestantisme, celui par lequel Luther brisa avec l'autorité de l'Eglise romaine, savoir, la souveraineté de la raison individuelle».

species sigillatim investiganda, nec ad relationes, proprietates et effectus, quæ aut minus principales, aut minus universales existunt. Atque ex his jam facile colligitur, philosophos mediæ ætatis non immerito Philosophiam definisse: *Cognitionem certam et evidentem rerum per altiores causas naturalibus viribus rationis acquisitam.*

Colligitur item, Philosophiam quatuor veluti præcipuas partes complecti, nempe: 1.º *Metaphysicam*, quatenus agit de rationibus objectivis, aut purè spiritualibus, aut purè intelligibilibus et valde universalibus; quo sensu complectitur etiam *Cosmologiam* seu *Physicam generalem*, quatenus agit de mundo corporeo, corporumque naturam, elementa, relationes generales, ac præcipuas proprietates et vires inquirat. 2.º *Logicam*, quæ circa leges inquirendæ et demonstrandæ veritatis versatur. 3.º *Ethicam*, sive scientiam morum, quæ versatur circa hominem, quatenus perfectionis moralis capax et idoneus existit. Ad *Metaphysicam*, *Logicam* et *Ethicam* revocatur *Psychologia*, quam recentiores in unum quoddam corpus redigere consueverunt, quamquam revera illa, quatenus essentiam ipsam animæ considerat, ad *Metaphysicam*; quatenus vires seu facultates cognitrices hominis, ad *Logicam*; quatenus facultates morales et affectiones sensibiles, ad *Ethicam* spectat.

Ceterum, etsi non improbemus Philosophiæ definitionem nuper allatam ex Scholasticis, eam tamen ut exactam solum habemus respectu Philosophiæ strictissimo sensu acceptæ, prout, nempe, demonstrationes evidentes complectitur. Ast vero nobis ea insidet opinio, Philosophiæ vocabulum accipiendum non esse, nec universim accipi, ad sensum illum metaphysicum scholasticæ definitionis, sed prout Phi-

losophia, præter demonstrationes certas et evidentes, complectitur plurima probabilia, hypotheses diversas veritati magis aut minus similes et affines, observationes rationi consentaneas circa facta et phænomena, alia hujusmodi, ex quibus si non scientia strictissime sumpta, ast certe cognitio rationalis et quodammodo *scientifica* exurgit et habetur. Quamobrem Philosophia definiri non incongrue potest, nostra sententia: *Cognitio scientifica et rationalis Dei, mundi et hominis, quæ viribus rationis, per altiores causas seu principia habetur.*

Dignitas et utilitas Philosophiæ.

«Philosophia, ajebat olim Cicero, omnium mater artium, quid est, nisi, ut Plato, donum, ut ego, inventum Deorum? O vitæ philosophia dux! O virtutis indagatrix, expultrixque vitiorum! Quid non modo nos, sed omnino vita hominum sine te esse potuisset? Tu urbes peperisti; tu dissipatos homines in societatem vitæ convocasti, tu inventrix legum, tu magistra morum et disciplinæ fuisti». Quod si tanta existit dignitas et utilitas ethnica seu græcanica Philosophiæ, quæ, ut Clemens Alexandrinus habet, «non comprehendit veritatis magnitudinem, et est adhuc imbecilla», quid sentiendum de Philosophia christiana, quæ procul dubio super Græcorum Philosophiam eminet, quantum lenta solent inter viburna cupressi? Quandoquidem illa, «non modo, ut verbis Alexandrini citati utamur, maxime regali doctrinæ (Religioni Christianæ) viam præparat, utcumque castigans, et mores prius formans, et ad suscipiendam veritatem confirmans»; sed plurimum adjuvat et confert, tum ad cognoscendum nexum dogmatum fidei, sive inter se invicem, sive cum veritatibus ordinis naturalis; tum ad obfirmanda et

evolvenda dogmata ea, quæ rationis vires non superant; tum denique ut Religionem catholicam pro viribus tueamur, simulque impiorum et rationalistarum hominum argumenta et sophismata solvantur. Nemo enim est, qui nesciat, sicut olim hæreses, ita hodie Philosophiam bellum gerere adversus catholicam Ecclesiam, ut jam præmonui.

Philosophiam, inquam, illam recentiore, quæ, a recto tramite traditioneque Philosophiæ christianæ post Cartesium recedens, separationem primum ac deinde oppositionem inter Philosophiam et Teologiam invexit; universam Philosophiam ex phænomeno singulari sensus intimi educam voluit; autonomiam absolutam rationis humanæ constituit atque prædicat; ex quibus omnibus ad pantheismi multiplices formas tamen perducta est. Cui profecto pseudo-philosophiæ non modo minimè congruunt ea, quæ dignitatem et utilitatem Philosophiæ christianæ, a qua toto cælo distat¹, commendant, sed potius execrationem et contem-

¹ Qua ratione Philosophia christiana tum a veteri, tum a recentiori discriminetur, præsertim quoad principium cui innituntur, ac ex quo exordiuntur, satis apposite exponit Mattès verbis hisce: «La philosophie grecque part de la nature; voit dans la substance de la nature Dieu, et dans toutes les existences des manifestations de Dieu. La philosophie moderne part de l'homme; elle voit Dieu dans l'esprit humain, et dans toutes les existences des produits et des phénomènes de cet être pensant. La philosophie intermédiaire des Pères et des Scholastiques part du Dieu réel, et cherche à reconnaître d'abord ce Dieu en lui-même, ensuite le monde comme création de Dieu, c'est-à-dire, à le comprendre comme la réalisation d'un plan conçu avec intelligence. Ainsi, l'histoire nous apprend que la vérité se trouve dans cette dernière théorie, car elle nous fait reconnaître que l'essence de la creature qu'on la voit dans la substance de la nature ou

ptum christiani aut prudentis viri meretur. Namque, ut Jacobus Clemens jure merito scribit, «Philosophiam recentiore, ex quo tempore majorum nostrorum principia manmittere, proprium sibi procedendi modum sequi, novasque vias tentare cœpit, paulatim a fide defecisse, veritati christianæ inimicam evasisse, nec non eo devenisse, ut sanæ mentis hominibus aut odio et execrationi, aut contemptui et ludibrio sit, neminem potest effugere, qui videt ea, quæ præ oculis habet».

Leges Philosophiæ.

Porro ex his, quæ hucusque disseruimus, facile dignoscuntur conditiones et leges, quibus Philosophiam subjici oportet, ut verè rationalis atque christiana, non atheistica vel rationalismo infecta evadat. Etenim cum metaphysice repugnet veritatem veritati contradicere aut opponi, cumque non minus certum et evidens sit, rationem Dei in infinitum excedere ac superare rationem hominis, Philosophia hoc

dans l'esprit pensant, n'est en vérité pas l'absolu; qu'il existe un Dieu qui a créé cet être avec tout ce qui apparaît autour de lui. Elle nous le fait reconnaître non-seulement en nous apprenant que la philosophie atheïstique (dite pantheïstique) a contre elle le bon sens du monde entier, la conscience de tous les hommes raisonnables et impartiaux... mais surtout en mettant devant nos yeux la déplorable fin à la quelle sont parvenues les deux philosophies atheïstiques, non par accident, non faute de logique, mais par un développement tout à fait naturel, fatal, nécessaire, tandis qu'en même temps elle nous démontre que la philosophie theïstique intermédiaire ne donne que des idées qui prouvent, par le fait et d'une manière irrefragable, qu'elles sont vraies ou correspondent à des réalités». Apud Goschler, *Diction. encycl. de la Theol. cat.*, t. XVIII, pag. 190.

nomine digna, et ad sobrietatem usque rationalis, his legibus subjiciatur :

1.^a Nihil docere aut continere, quod veritatibus a Deo revelatis opponatur.

2.ª Problema fundamentalia Philosophiæ ita dijudicare et solvere, ut solutio non ducat ad conclusiones vel consecretaria, quæ cum doctrina revelata conciliari nequeant.

3.ª Ad veritates revelatas mentis aciem perpetuo et constanter intentam habere, ut iisdem veluti firmissimo fundamento innixa, tuiò procedere queat humana ratio, ad problemata philosophica dijudicanda et illustranda; siquidem illæ, utpote manifestationes Rationis divinæ, lucem maximam profundunt super rationem humanam ac veritates ordinis naturalis.

4.ª Diligenter illustrare, ac scientificè confirmare et evolvere veritates eas revelatas, quæ rationis captum penitus non excedunt, ut sunt Dei existentia, providentia, mundi creatio libera, animæ immortalitas, cætera hujusmodi; quoad eas vero, quæ vel rationis captum prorsus superant, vel sola revelatione cognoscuntur, viam eis sternere rationis ope, præsertim vero, ostendendo ipsarum nexum et relationes cum veritatibus, quæ experientiam et rationem hominis non quoad omnia et prorsus superant, prouti se habent dogmata, quæ gratiæ necessitatem, aut peccati originalis existentiam respiciunt.

5.^a Patrum Ecclesiæ et Doctorum Scholæ, præsertim vero D. Thomæ Aquinatis, opera et doctrinam, præ oculis habere; hi sunt etenim qui Philosophiam christianam inchoarunt, ornarunt, evolverunt. Quod si D. Thomam præ ceteris commendamus, hujus rei ratio est, quia existimamus,

opera ab ipso conscripta, continere integram ac veluti absolutissimam synthesim totius Philosophiæ christianæ. Quod tamen nihil obstat, quominus in levioribus quibusdam, aut in his, quæ sub opinione potius quam sub certitudine ab ipso proferuntur, liceat aliter opinari, si cuiquam sufficiens adsit ratio. Enimvero, ut verbis ipsius D. Thomæ utamur, «quavis universaliter, ratione pertinente ad omnes homines, veritas sit præferenda amicis, specialiter tamen hoc oportet facere philosophos, qui sunt professores sapientiæ, quæ est cognitio veritatis».